

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет педагогічної освіти
Кафедра дошкільної і спеціальної освіти

**РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ХУДОЖНЬО-ПРОДУКТИВНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ. ПРЕЗЕНТАЦІЯ МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ**

Кваліфікаційна робота студентки
групи ДВм-24
ступінь вищої освіти магістр
спеціальності 012 Дошкільна освіта
Матвієнко Олени Володимирівни
Керівник кандидат педагогічних наук,
доцент Кулінка Ю.С.

ЗАПЕВНЕННЯ

Я, Матвієнко Олена Володимирівна, розумію і підтримую політику Криворізького державного педагогічного університету з академічної доброчесності. Запевняю, що ця кваліфікаційна робота виконана самостійно, не містить академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Я не надавала і не одержувала недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело. Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Криворізького державного педагогічного університету ознайомена. Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

Матвієнко О.В.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДОШКІЛЬНИКІВ.....	8
1.1. Аналіз педагогічної літератури щодо проблем розвитку творчих здібностей дітей середнього дошкільного віку.....	8
1.2. Засоби розвитку творчих здібностей дошкільників у процесі художньо-продуктивної діяльності.....	17
Висновки до розділу 1.....	27
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ХУДОЖНЬО- ПРОДУКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	29
2.1. Динаміка розвитку творчих здібностей дітей середнього дошкільного віку.....	29
2.2.Методичні рекомендації щодо розвитку творчих здібностей дітей середнього дошкільного віку.....	35
2.3. Презентація методичного забезпечення.....	42
Висновки до розділу 2.....	45
ВИСНОВКИ.....	47
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	50
ДОДАТКИ	54

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасне суспільство висуває нові вимоги до здатності людини творчо мислити, генерувати нестандартні ідеї, демонструвати дивергентність мислення й ухвалювати оригінальні рішення. У закладах дошкільної освіти діти засвоюють знання в різних сферах: особистісному розвитку, ігровій діяльності, сенсорно-пізнавальному просторі, природознавстві, соціальних взаєминах, мовленні та мистецтві. Всі ці напрями створюють підґрунтя для становлення творчості, однак провідне місце займає саме художньо-продуктивна діяльність. Проблема розвитку творчих здібностей дошкільників нині є особливо актуальною й перебуває у фокусі уваги педагогів. Одним із ключових завдань дошкільної освіти стає забезпечення умов, у яких діти можуть розкривати творчий потенціал, створювати та втілювати власні ідеї, спираючись на власний досвід.

У середньому дошкільному віці діти активно розширюють арсенал способів взаємодії з довкіллям, що зумовлює зростання їхніх творчих можливостей. Педагогічна підтримка індивідуальності полягає у допомозі дитині усвідомити й використати власний досвід у різних видах діяльності. Особливої ваги нині набуває розвиток індивідуальних здібностей дошкільників і створення умов, що сприяють формуванню творчої особистості та розкриттю її потенціалу.

Під час занять із художньо-продуктивної діяльності в процесі розумової та фізичної активності дітей забезпечується всебічний розвиток їхньої особистості. Цей вид діяльності сприяє формуванню важливих якостей: свідомості, цілеспрямованості, самостійності, наполегливості, навичок доводити справу до кінця, акуратності та вміння зосереджуватися на корисній діяльності.

Педагог, знайомлячи дітей із сутністю художньо-творчої діяльності та способами виконання завдань, прагне забезпечити їхнє свідоме, а не

механічне засвоєння матеріалу. У процесі роботи вихователь підтримує ініціативу та самостійність дітей, створюючи умови для природного розвитку їхніх художньо-творчих здібностей. Незважаючи на індивідуальні відмінності у рівні творчого потенціалу, педагог може створити сприятливе середовище, у якому кожна дитина зможе розкрити свою унікальність та реалізувати творчі можливості.

Аналіз сучасних наукових досліджень свідчить, що проблема розвитку творчих здібностей дошкільників представлена у значній кількості праць українських учених. Теоретичні засади творчого розвитку та механізмів становлення креативної особистості висвітлено у працях О. Савченко, І. Бега, О. Кононко, Н. Гавриш, Л. Артемової, Т. Поніманської, які розкривають психологічні й педагогічні умови формування творчої активності дітей. Дослідниця Н. Левчук розглядає питання розвитку художньо-естетичного досвіду дошкільників, а Л. Шульга, О. Коваленко, О. Гончаренко приділяють увагу методичним аспектам організації художньо-продуктивної діяльності.

Формування творчої особистості в освітньому процесі аналізують О. Половіна, Н. Вертугіна, О. Проскура, І. Федоренко, які підкреслюють необхідність комплексного розвитку дивергентного мислення та індивідуальних художніх проявів дитини. У роботах Г. Козак, В. Березюк, І. Луценко наголошується на значущості художнього образу та емоційного досвіду в становленні творчого потенціалу дошкільника.

Творчі здібності дітей дошкільного віку у контексті образотворчої та декоративно-прикладної діяльності широко досліджували Л. Большакова, Н. Білик, які визначають художньо-продуктивну діяльність як важливий інструмент розвитку естетичного сприймання та оригінальності мислення. Питання розвитку сенсорного, емоційного та художнього досвіду дітей розкрито у працях Т. Крижановської, О. Комарової, Н. Ветлугіної, чий методичні підходи активно застосовуються в українській дошкільній педагогіці.

Окремим напрямом досліджень є розвиток творчих умінь у ліпленні та конструюванні; такі питання порушують Т. Зінченко, І. Успенська, Л. Кабаєва, які підкреслюють, що робота з пластичними матеріалами створює унікальні умови для розвитку образного мислення дітей.

Отже, аналіз наукових джерел доводить, що творчі здібності дошкільників є складним психолого-педагогічним феноменом, який потребує систематичної й науково обґрунтованої роботи. Незважаючи на широкий спектр досліджень, тема залишається актуальною, адже сучасні умови вимагають пошуку нових підходів до художньо-продуктивної діяльності та розвитку індивідуальної творчості кожної дитини.

Мета дослідження – обґрунтувати методiku розвитку творчих здібностей дітей середнього дошкільного віку в процесі художньо-продуктивної діяльності та представити методичне забезпечення цього процесу.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати науково-педагогічну літературу щодо проблем розвитку творчих здібностей дітей середнього дошкільного віку та виявити сучасні підходи і тенденції у цій сфері.

2. Визначити та систематизувати засоби художньо-продуктивної діяльності, що сприяють розвитку творчих здібностей дошкільників, з урахуванням специфіки вікових можливостей та індивідуальних особливостей дітей.

3. Розробити методичні рекомендації та презентувати методичне забезпечення для ефективного формування творчих здібностей дітей середнього дошкільного віку у процесі художньо-продуктивної діяльності.

Об'єкт дослідження: процес розвитку творчих здібностей дітей середнього дошкільного віку.

Предмет дослідження: розвиток творчих здібностей дітей середнього дошкільного віку в процесі художньо-продуктивної діяльності та методичне забезпечення його організації.

При виконанні роботи використано **методи дослідження**: теоретичний аналіз літератури з проблеми дослідження; аналіз нормативної документації; спостереження за освітнім процесом, вивчення передового педагогічного досвіду.

Практична значущість роботи полягає в тому, що результати дослідження можуть бути використані у практичній діяльності вихователів для організації та проведення занять з художньо-продуктивної діяльності, спрямованих на розвиток творчих здібностей дітей середнього дошкільного віку.

Апробація. Матеріали дослідження апробувалися на IV Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Сучасний освітній простір: проблеми, пошуки, інновації», яка проводилась в онлайн форматі на базі Криворізького державного педагогічного університету, 12-13 травня 2025 року. Доповідь «Художньо-продуктивна діяльність як засіб розвитку творчого потенціалу дітей середнього дошкільного віку».

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, списку використаних джерел (у кількості 49), додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДОШКІЛЬНИКІВ

1.1. Аналіз педагогічної літератури щодо проблем розвитку творчих здібностей дітей середнього дошкільного віку

Творчість дитини дошкільного віку є складним і інтегрованим процесом із власною структурою, що включає такі етапи, як визначення завдання, формулювання задуму та його реалізація, а також кінцевий результат – продукт творчої діяльності. У філософській та психолого-педагогічній літературі феномен творчості розглядається різними авторами, які пропонують різні підходи до його природи, структури та форм творчого синтезу, а також розвитку творчих здібностей. Термін «творчість» має багато визначень: його трактують як «діяльність», «процес», «пізнання», «засіб досягнення життєвої досконалості», «самореалізацію» тощо. Різні аспекти цього поняття відображаються у термінах «творчий потенціал», «творчі здібності», «творча активність» та «творча діяльність» [2, с. 18–19].

Творчість є невід’ємною складовою людської діяльності, під час якої особистість реалізує свої здібності, створює нові знання та об’єкти, робить відкриття у світі та навколишньому середовищі. Новизна творчого висловлення відображає індивідуальний досвід кожної особистості, яка занурюється у творчий процес.

Творчі здібності дошкільників визначаються як сукупність індивідуальних особливостей, що впливають на успішність реалізації певного виду творчості та рівень її результативності. Вони виходять за межі знань, умінь і навичок конкретної дитини та проявляються в інтересах, прагненнях і емоційному ставленні до творчості. Зокрема, це рівень розвитку логічного і творчого мислення, уяви, самостійності та наполегливості в пошуку творчих рішень. У дошкільному віці закладаються основи творчої діяльності, що проявляються у здатності втілювати власні задумки,

поєднувати знання та фантазію, виражати почуття через мистецькі засоби.

Сучасні наукові дослідження розглядають творчість комплексно. Філософія визначає методологічні засади, вивчає принципи істинності знань і результатів творчого мислення; соціологія аналізує соціальні фактори, що стимулюють або гальмують розвиток здібностей; психологія спеціалізується на процесах творчого мислення. Такий міждисциплінарний підхід дає змогу більш повно охопити явище творчості. У психолого-педагогічних дослідженнях творчість розглядається як невід'ємний супутник дитячого розвитку, проявляючись у діяльності, яка стимулює інноваційність та відображає індивідуальний потенціал кожної дитини.

Психолого-педагогічний аспект формування творчої особистості посідає центральне місце в дослідженнях українських учених, зокрема Б. Ананьєва, І. Беха, а також знаходить застосування у працях зарубіжних науковців, таких як К. Роджерс. Визначні педагоги-науковці, зокрема О. Рудницька та Г. Падалка, наголошують на тому, що мистецтво збагачує свідомість дитини, приносить елементи гуманізму та сприяє формуванню системи цінностей у процесі творчої самореалізації. За визначенням Б. Теплова, Л. Виготського та І. Лернера, стимулювання інтересу до знань дає можливість практично всіх дітей навчити творчості [29, с. 118–119].

У загальному уявленні творчі здібності часто порівнюють із вмінням виконувати різні види художньої діяльності, наприклад малювати, складати вірші чи писати музику. Проте для повного розкриття їх змісту, структури та характерних особливостей необхідно проаналізувати поняття «творчість» та «здібності».

Н. Макаренко у своїй науковій праці зазначає, що здібності – це індивідуальні особливості особистості, які визначають її успішність у різних сферах діяльності. Вони не є вродженими в готовому вигляді, а мають потенціал для розвитку за певних умов життя та активності. У процесі навчання та практичної діяльності здібності можуть еволюціонувати та творчо застосовуватися для використання знань, умінь і навичок [22, с. 41].

Згідно з висновками дослідників, можна виділити два рівні здібностей [6, с. 88–89]:

- *репродуктивний*, який передбачає швидке засвоєння знань і опанування певної діяльності за зразком;
- *творчий*, що проявляється у здатності самостійно створювати нове та оригінальне у процесі художньо-продуктивної діяльності.

У однієї дитини різні здібності можуть проявлятися на різних рівнях, при цьому одна з них може бути провідною. Водночас у різних дітей можуть спостерігатися однакові здібності, які відрізнятимуться за рівнем розвитку, зусиллями та творчим характером прояву в конкретній діяльності.

Творчі здібності, за визначенням В. Афоніної, становлять сукупність індивідуальних особливостей, які визначають здатність до успішної реалізації конкретного виду творчої діяльності та рівень її результативності. Вони не обмежуються лише наявними знаннями, вміннями чи навичками конкретної особистості. Творчі здібності проявляються через зацікавленість, прагнення та емоційне ставлення до творчості, рівень розвитку логічного та креативного мислення, уяву, самостійність і наполегливість у творчому пошуку, забезпечуючи створення суб'єктивно нового в певній галузі [1, с. 31].

Визначаючи творчі здібності, Л. Ліхіцька та Л. Старовойт акцентує увагу на мисленнєвих прийомах, особливостях сприйняття, пам'яті та мотивації. Хоч кожна дитина має свої індивідуальні творчі здібності, рівень їх розвитку залежить від особистісних характеристик, соціального оточення, виховного середовища та можливостей самореалізації [21, с. 148].

Дитина, накопичуючи різноманітні способи взаємодії з оточуючим світом, отримує можливість активно та творчо брати участь у цьому процесі. Це розширює її здатності усвідомлювати власний досвід і ефективно застосовувати його в різних видах діяльності. Важливою складовою цього процесу є педагогічна підтримка індивідуальності дитини. Сьогодні особливо актуальним є розвиток у дітей індивідуальних здібностей та створення

сприятливих умов для формування творчої особистості та реалізації її потенціалу [5, с. 56].

Проблема розвитку творчих здібностей досліджується в рамках різних наукових напрямів. У першому підході, який фокусується на інтелектуальному розвитку, творчі здібності визначаються рівнем розвитку мислення. Наприклад, Т. Піроженко підкреслює, що проблемність мислення є ключовим структурним компонентом творчості, проявляючи здатність дитини до відкритості до нового, виявлення невідповідностей і протиріч, постановки власних питань і пошуку рішень [30, с. 75–76].

У другому підході творчі здібності розглядаються як прояв креативності, здатності ставити та вирішувати проблеми з використанням новаторських рішень.

У третьому підході творчі здібності розглядаються як універсальні механізми перетворення попереднього досвіду. За визначенням С. Сисоєва, механізм творчості полягає у взаємодії активного домінуючого несвідомого з пасивною свідомістю, що сприяє генерації нових ідей [36, с. 45].

В останньому підході творчі здібності розглядаються як цілісна якість особистості, яка поєднує інтелектуальний та особистісний компоненти. Згідно з концепцією Д. Богоявленської, творчі здібності включають здатність дитини розвивати творчу діяльність з власної ініціативи. Ключовим елементом творчості вона визначає «інтелектуальну активність», яку оцінюють за здатністю дитини виходити за межі необхідного та проявляти ініціативу у власній діяльності.

Творчі здібності, на думку Т. Доронової, є результатом синтезу індивідуально-психофізіологічних особливостей особистості та нових якісних станів, таких як зміни у мисленні, мотиваційній сфері, сприйнятті та життєвому досвіді [13, с. 100].

Аналіз сучасних досліджень показує (табл. 1.1), що існують різні підходи до визначення та структурування творчих здібностей. Одні науковці акцентують на інтелектуальному розвитку дитини та здатності

вирішувати проблеми, інші – на креативності та здатності генерувати нові ідеї. Третій напрям розглядає творчі здібності як здатність трансформувати попередній досвід у нові форми діяльності. Такий різноплановий підхід дає змогу комплексно оцінювати творчий потенціал дитини, визначати його складові та шляхи розвитку.

Таблиця 1.1.

Підходи дослідників щодо розвитку творчих здібностей дошкільників у процесі художньо-продуктивної діяльності

Дослідник	Основний підхід	Ключові положення	Рекомендовані методи розвитку творчих здібностей
Д. Богоявленська	Цілісна особистість	Творчі здібності – це здатність ініціативно розвивати творчу діяльність; ключовий елемент – інтелектуальна активність	Сприяння самостійним пошуковим діям, стимулювання ініціативи
С. Доценко	Синтез психофізіологічних особливостей	Творчі здібності формуються через зміни у мисленні, мотивації, сприйнятті, досвіді	Нові завдання, проблемно-пошукові ситуації, самостійна діяльність
В. Кудрявцев	Структурний підхід	Види творчих здібностей: уява, гнучкість мислення, здатність поєднувати знання та нові дані, самостійний вибір альтернатив	Розвивальні ігри, творчі вправи, художньо-продуктивна діяльність
І. Біла	Педагогічна орієнтація	Творчість формується через дослідження та відкриття; важлива роль процесу, а не лише результату	Надання дитині свободи у творчості, стимулювання самостійності
К. Приходченко	Соціально-педагогічний аспект	Розвиток творчих здібностей залежить від природних особливостей, соціального середовища та характеру діяльності	Співпраця з однолітками та дорослими, інтерактивні завдання, групові проекти

Аналіз підходів дослідників до розвитку творчих здібностей дошкільників демонструє багатогранність ідей: від розкриття креативного

потенціалу через мистецтво до формування особистісних і мотивованих якостей у дітей. Використання методів образотворчої активності, мистецьких проєктів і проблемно-пошукових завдань, а також ознайомлення з культурною спадщиною – ефективні інструменти для стимулювання творчої діяльності. Такий комплексний підхід допомагає не лише розвивати інтелект і уяву, але й формувати гнучкість мислення, ініціативу, самостійність та емоційне сприйняття мистецтва, що створює міцні основи для розвитку творчої особистості.

Такі зміни виникають у процесі освоєння нових для дитини завдань, що включають розв’язання проблем та створення суб’єктивно або об’єктивно нового продукту – ідеї, предмета чи художнього твору. Творчі здібності проявляються у здатності ефективно застосовувати знання, вміння та навички в умовах нестандартних ситуацій. Вони поділяються на загальні – такі як розум, пам’ять, спостережливість – та спеціальні, які застосовуються у вузькоспеціалізованих галузях діяльності. Для успішного виконання завдань важлива наявність обох видів здібностей.

Ю. Кулінка виділяє основні творчі здібності особистості, що включають творчу уяву, здатність розглядати ціле перед деталями, вміння застосовувати набуті навички у нових умовах, гнучкість мислення, включення нових даних у вже існуючі системи знань, самостійний вибір альтернатив та здатність до генерації ідей [19, с. 147].

Розуміння творчих здібностей стає повнішим при врахуванні їх динаміки протягом життя людини та особливостей формування на різних вікових етапах. Розвиток творчої особистості дитини починається з раннього дитинства, коли батьки закладають перші основи соціалізації та стимулюють креативність. У дошкільному віці дитина взаємодіє з однолітками та педагогами, що формує її світогляд і розвиває творчі здібності [42, с. 24–25].

Аналіз літератури свідчить, що дошкільний вік є оптимальним періодом для розвитку уяви та образного мислення. Важливо забезпечити

дітям можливість вирішувати завдання самостійно, стимулювати інтерес до творчої діяльності та створювати сприятливі умови для експериментування та самовираження. За участю в різних видах діяльності, зокрема художньо-продуктивній, діти формують інтерес до творчості, який згодом поширюється на інші сфери [15].

Розвиток творчих здібностей у процесі художньо-продуктивної діяльності є ключовим чинником формування індивідуальних навичок дошкільників. Через різноманітні форми вираження, такі як малювання, ліплення, аплікація та конструювання, дитина набуває можливості проявляти власні ідеї, відображати внутрішній світ і розвивати уяву. Програма розвитку дитини «Українське дошкілля» відносить до художньо-продуктивної діяльності такі види: образотворчу, музичну та театральну [27].

Аналіз змісту програми та наукових досліджень українських педагогів, таких як О. Пісоцький та Л. Пісоцька [33], дозволяє систематизувати основні види художньо-продуктивної діяльності та їх значення для розвитку творчих здібностей дошкільників (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

**Види художньо-продуктивної діяльності та їх вплив на розвиток
творчих здібностей дошкільників**

Вид діяльності	Зміст художньо-продуктивної діяльності	Пояснення впливу на розвиток творчих здібностей
Продуктивна	Діяльність, що дозволяє відобразити переживання та ставлення до світу, створюючи власний творчий продукт (малюнок, аплікація, музичний твір, театральна роль)	Сприяє розвитку самовираження, вміння планувати та реалізовувати власні ідеї
Художня	Творча діяльність, яка відображає знання про світ через художні образи; найбільш	Розвиває образне мислення, естетичний смак, навички

	поширені види – зображувальна та театралізована	художнього сприйняття
Образотворча	Напрямок розвитку навичок малювання, ліплення, аплікації, конструювання; формує естетичний смак	Сприяє розвитку дрібної моторики, уяви та здатності до створення власних художніх образів
Художньо-мовленсва	Формування мовленевої та комунікативної компетентності через художню діяльність	Підтримує розвиток мовлення, вміння описувати та пояснювати творчий процес
Театралізована	Відтворення театральних творів у ігровій формі, сприймання мистецтва, вираження емоцій	Розвиває уяву, соціальні та комунікативні навички, емоційну сферу
Музична	Залучення до музичної діяльності, розвиток музичного смаку та слуху	Стимулює емоційний розвиток, сприяє креативному мисленню та естетичному вихованню

Для ефективного розвитку творчих здібностей дітей середнього дошкільного віку необхідне використання різних методів та прийомів, що стимулюють уяву, креативність та самостійність, а саме:

- *нетрадиційні техніки малювання*: пальцями, долонями, ступнями, листям, нитками, монотипія, набризкування, поролонові штампи;
- *робота з різними матеріалами*: папір різної фактури, тканина, картон, природні матеріали, глина, пластилін, солоне тісто;
- *ознайомлення з творами мистецтва*: репродукції картин, ілюстрацій, бесіди про твори, порівняння стилів художників;
- *створення творчих ситуацій*: самостійний вибір теми та матеріалів, проведення майстер-класів та тематичних занять;
- *розвивальне середовище*: наявність різноманітних матеріалів, зручні робочі місця, вільний доступ до інструментів;

- залучення батьків: спільні творчі заняття та виставки робіт;
- використання музики та літератури: музичний супровід, вірші, казки та оповідання для натхнення.

Аналіз проблеми показує, що розвиток творчих здібностей у дошкільників тісно пов'язаний з формуванням самостійності, ініціативи та пізнавальної активності. Важливою складовою є комплексний підхід: поєднання художньо-продуктивної діяльності з соціальним оточенням, стимулювання інтересу дитини до нових форм вираження та надання можливості експериментувати.

Проблема розвитку творчих здібностей дошкільників залишається актуальною, оскільки саме художньо-продуктивна діяльність забезпечує формування основ креативного мислення, емоційної та інтелектуальної самостійності. Українські дослідження підтверджують, що систематичне застосування різних видів діяльності та методик стимулює творче самовираження дітей і сприяє розвитку їхніх індивідуальних потенціалів.

Таким чином, аналіз наукових підходів і практичних досліджень дозволяє зробити висновок, що розвиток творчих здібностей дітей середнього дошкільного віку є комплексним процесом, що інтегрує інтелектуальні, емоційні та мотиваційні складові особистості. Важливо підкреслити, що результат творчої діяльності дитини не менш значущий за сам процес, оскільки саме участь у творчому процесі сприяє формуванню самостійності, ініціативи та активності, що є ключовими характеристиками розвитку творчої особистості.

1.2. Засоби розвитку творчих здібностей дошкільників у процесі художньо-продуктивної діяльності

Розвиток творчих здібностей у дітей дошкільного віку є багатогранним і комплексним процесом, що потребує цілеспрямованого використання різноманітних засобів та методик. Художньо-продуктивна діяльність, яка охоплює малювання, ліплення, аплікацію, конструювання, музичну та театральну діяльність, виступає ефективним інструментом формування творчого потенціалу дитини. Вона не лише сприяє розвитку уяви та креативності, але й стимулює пізнавальну активність, самостійність, емоційне та соціальне самовираження.

Засоби розвитку творчих здібностей охоплюють педагогічні прийоми, організаційні форми роботи, матеріально-технічне забезпечення, а також залучення батьків та соціального оточення. Важливим аспектом є стимулювання дітей до експериментування, самостійного пошуку рішень і формування власного художнього бачення. Сучасні дослідження в галузі дошкільної освіти підкреслюють, що систематичне використання таких засобів забезпечує гармонійний розвиток інтелектуальної, емоційної та творчої сфер особистості [29, 46].

Таким чином, аналіз та класифікація засобів розвитку творчих здібностей у художньо-продуктивній діяльності дозволяє визначити ефективні підходи до організації занять і створення оптимальних умов для розвитку творчого потенціалу дошкільників.

Малювання для дітей дошкільного віку включає різні типи: предметне, сюжетне та декоративне. Предметне малювання передбачає створення зображень окремих об'єктів, що допомагає дітям глибше пізнавати різноманіття предметного світу та його естетичні особливості, а також розвивати здатність оцінювати зовнішні характеристики об'єктів.

Під час малювання дошкільнята засвоюють базові знання про засоби виразності та технічні прийоми, розвиваючи графічні вміння та навички.

Дослідження цього виду діяльності проводили вчені К. Крутій [18] та Л. Янцур [45].

Практика предметного малювання охоплює широкий спектр художньо-продуктивної діяльності, що сприяє всебічному розвитку творчих здібностей дітей. Вона допомагає формувати естетичне сприйняття, розвивати спостережливість, увагу, зорову пам'ять та образне мислення, а також стимулює бажання малювати та проявляти свій творчий потенціал.

Цей вид діяльності дає можливість навчати дітей різним технікам малювання: з пам'яті, за уявою, за задуманою темою, з натури або за взірцем. Також малювання знайомить дітей із кольорами та формами, вводить у світ барв і композиційних рішень навколишнього середовища, ознайомлює з творами мистецтва та уривками народної творчості. Діти вчаться передавати не лише основний колір, а й відтінки, комбінувати їх, розвиваючи майстерні навички [44].

Розвиток творчих здібностей у дошкільників забезпечується через різноманітні форми малювання:

- **Малювання з натури:** передбачає точне відтворення контурів, кольору та просторового положення об'єкта, що допомагає дітям порівнювати реальні ознаки з графічним зображенням та вдосконалювати свої навички [16, с. 10].

- **Малювання з пам'яті:** включає відтворення об'єкта за запам'ятованими ознаками, що сприяє розвитку здатності запам'ятовувати та відтворювати образи.

- **Малювання за уявою:** дозволяє дітям творити на основі узагальнених уявлень про об'єкти, експериментувати з композицією та просторовим розташуванням, стимулюючи творчий розвиток [49, с. 41].

Підготовчим етапом для сюжетного або творчого малювання є предметне малювання. Сюжетне малювання у дошкільному віці визначається прагненням дітей передати конкретні сюжети через свої малюнки. У цьому виді діяльності діти не лише відтворюють навколишнє

середовище, але й виражають своє особисте ставлення до нього. Ключовим елементом сюжетного малюнка є композиція, яка визначає розташування основних об'єктів у просторі та часі, допомагаючи дитині впорядковувати свої думки та враження.

Робота над сюжетним малюнком починається з вивчення основ композиції, що є важливою умовою для втілення задуму та передання сюжету засобами образотворчого мистецтва. Основна мета цього виду малювання полягає у формуванні у дітей здатності передавати власні враження від навколишнього світу через художнє зображення. В освітньому процесі сюжетне малювання впроваджується у середній групі, коли дитина починає розмішувати на аркуші два-три предмети на одній лінії, поступово ускладнюючи композицію.

Сюжетне малювання стимулює розвиток уяви та дозволяє дошкільнику виражати своє особисте сприйняття світу. У процесі такої діяльності дитина розвиває не лише технічні навички малювання, але й вчиться структурувати свої емоції та враження через образотворчі засоби. Початкове обмежене розташування предметів є своєрідним стартовим етапом, який допомагає юним художникам поступово вдосконалювати навички та виявляти власний світогляд через творчість.

Сюжетне малювання виступає ефективним засобом розвитку творчих здібностей дошкільників, оскільки спрямоване на виконання різноманітних завдань. Воно допомагає дітям навчитися передавати свої враження від спостережень за природою, літературними творами та казками, а також сприяє розвитку естетичного сприйняття, просторового мислення, допитливості, ініціативи, самостійності, зорової пам'яті, інтересу до малювання, наполегливості та формуванню художнього смаку [23].

Можливості декоративної образотворчої діяльності проявляються через створення різноманітних орнаментів та композицій за допомогою гуашевих фарб на паперовій площині. Під час ознайомлення дітей із творами декоративного мистецтва вихователь формує у них повагу до праці

та почуття любові до рідної країни. Декоративне малювання виступає як ефективний засіб розвитку творчих здібностей у дошкільників.

У процесі роботи з глиною або пластиліном дитина отримує естетичне задоволення від пластичності матеріалу та форм, які виникають у процесі ліплення. Цей вид творчої діяльності не лише приносить радість від створення нових образів, але й дає можливість усвідомити різноманітні властивості глини та пластиліну. Глина, як екологічно чистий та універсальний матеріал, стає ідеальною основою для ліплення, дозволяючи дитині втілювати власні ідеї та створювати унікальні образи.

Одночасно з творчим задоволенням дошкільник освоює об'ємні форми, вивчає будову та пропорції предметів, що сприяє розвитку точності рухів рук та зорового сприйняття. Цей процес формує конструктивні творчі здібності, розширює уявлення про взаємозв'язок форм та структур і стимулює творчий потенціал дитини. На заняттях із ліплення педагог ставить конкретні завдання, спрямовані на розвиток творчості, поглиблення образотворчих та технічних навичок, а також формування інтересу до діяльності. Ліплення розвиває розумову активність, творчість, просторове мислення, концентрацію уваги та самостійність [31, с.163].

На основі сприйняття предмета формується у свідомості дитини унікальний образ. У порівнянні з малюванням чи аплікацією, ліплення особливо сприяє розвитку тактильних відчуттів та координації обох рук. Активна робота руками забезпечує точніше відтворення форми та надає кожному образу індивідуальності.

Ліплення є важливим засобом розвитку творчих здібностей у дошкільників. Під час занять діти не лише спостерігають за результатом своєї роботи, але й активно взаємодіють із матеріалом. Навіть невеликий шматок глини стає джерелом безмежних творчих можливостей, де кожна дія відкриває нові варіанти та техніки, навіть без втручання дорослого. У цьому процесі головним інструментом стають руки, а не пензлі чи ножиці, що робить ліплення доступним для освоєння навіть найменшими дітьми.

Пальці дитини ніби «фіксують» алгоритм створення образу, передаючи отримані тактильні враження до мозку через сенсорні рецептори. Завдяки цьому активізуються процеси мислення та мовлення, адже маніпуляції з матеріалом стимулюють формування нових нейронних зв'язків. Ліплення значною мірою вдосконалює координацію рухів, злагоджену роботу очей і рук, а також сприяє розвитку таких важливих умінь, як уміння планувати, ставити цілі та вибудовувати логічну послідовність дій. Рівень розвитку дрібної моторики та сенсорної чутливості є одним із провідних критеріїв інтелектуального розвитку дитини. Дошкільнята із добре сформованими сенсорними навичками зазвичай демонструють логічність мислення, розвинену пам'ять, увагу, зв'язне мовлення й здатність створювати оригінальні образи у власних виробах [34, с. 35].

Отже, для активізації творчих здібностей у ході художньо-продуктивної діяльності важливо забезпечити систематичне залучення дітей до різних видів ручної роботи. Значне місце у цьому процесі займає ліплення, яке є одним із базових засобів формування творчого потенціалу дошкільників.

Підвищенню творчої активності сприяє ігровий характер занять, що передбачає використання сюжетно-ігрових ситуацій, зразків дитячого фольклору (загадок, примовок тощо), іграшок, наочних матеріалів, дитячої літератури та інших педагогічних засобів. Незважаючи на практичну орієнтованість занять, включення коротких теоретичних відомостей, пов'язаних з діяльністю дітей, є надзвичайно важливим. Саме під час роботи з глиною дитина у природній, невимушеній атмосфері може максимально розкрити свій творчий потенціал, передаючи враження й образи через власні вироби. Ліплення з глини позитивно впливає на розвиток мовлення, психічних процесів і моторики, забезпечуючи комплексний розвиток дошкільника [2, с. 9]. Водночас важливо організувати робоче місце відповідно до вимог безпеки та привчати дітей дотримуватись відповідних правил [9, с. 23].

Ліплення органічно пов'язується з малюванням: під час розпису дитячих виробів діти використовують уміння, сформовані на заняттях з образотворчої діяльності. Така інтеграція поглиблює розуміння обох видів творчості та допомагає дошкільнятам усвідомити, що будь-яку роботу можна збагатити декоративними елементами, надаючи їй виразності та естетичної цінності. Знайомство з національними художніми традиціями через декор виробів слугує важливим засобом формування художнього смаку та розвитку творчого самовираження. Спостерігаючи за власноруч створеними глиняними фігурками, діти розвивають уяву й уміння формувати образи у тривимірному просторі. Часто виготовлені предмети стають елементами сюжетних ігор, продовжуючи творче життя поза межами заняття.

У процесі роботи з пластичними матеріалами діти отримують естетичне задоволення від відчуття глини чи пластиліну, від можливості змінювати форму та експериментувати з її варіаціями. Ліплення сприяє вивченню об'ємних форм, пропорцій, конструктивних особливостей предметів, удосконалюючи точність рухів та зоровий аналіз. Така діяльність формує у дошкільників уміння бачити взаємозв'язки між різними частинами об'єкта, що є важливим аспектом розвитку конструктивних творчих здібностей.

Важливо заохочувати самостійність дітей не лише під час вибору теми чи способу виконання роботи, але й у доборі матеріалів, засобів вираження та плануванні власних дій. Самостійне творче рішення дає змогу дитині відчути себе суб'єктом художньої діяльності, що суттєво підсилює мотивацію й сприяє формуванню стійкого інтересу до творчості.

Розвиток творчих здібностей дошкільників значною мірою залежить від діяльності педагога, який виступає активним організатором і стимулятором творчого процесу. Під час занять вихователь не лише пропонує тему чи матеріал, але й мотивує дітей до самостійного пошуку, ставить запитання, що спонукають до мислення, підказує способи передавання форми, руху, пропорцій та взаєморозташування об'єктів. Саме

завдяки продуманому й педагогічно виваженому керівництву діти поступово опановують способи художнього вираження, узагальнюють набуті знання та удосконалюють практичні вміння [35, с. 13].

Діти середнього дошкільного віку вже мають сформоване уявлення про основні форми предметів, що зумовлює їх прагнення відтворювати об'єкти максимально точно. У роботі з пластичними матеріалами вони навчаються бачити об'єм, передавати пропорції, впізнавати конструктивні особливості предмета. Такі завдання розвивають точність рухів, зоровий аналіз і просторове мислення, сприяють формуванню конструктивних умінь та активізують творчий потенціал дитини.

У сучасній педагогічній практиці існують різні підходи до діагностики творчих здібностей. Зокрема, О. Кононко, доктор психологічних наук, розробила критерії оцінювання творчої активності дітей. Виявлення творчих проявів є поетапним процесом і включає:

- систематичні спостереження за діяльністю та поведінкою дитини;
- аналіз її інтересів, емоційного стану та характеру мислення на основі цілісної педагогічної оцінки.

У ході цілеспрямованого навчання помітно, що дошкільники поступово переходять до більш усвідомленого ставлення до власної роботи: вони не лише намагаються знайти найкращий спосіб передати форму, але й виявляють бажання виправити недоліки чи виконати завдання повторно. Такий прояв самокритичності й самостійності є свідченням високого рівня творчого розвитку, коли дитина здатна оцінювати власний результат і вдосконалювати його, спираючись на наявні знання та навички.

Суттєві можливості для розвитку творчості надає аплікація, яка у дітей середнього дошкільного віку набуває різних форм: предметної (створення окремих зображень), сюжетної (передавання певної події чи ситуації) та силуетної (зображення людей, тварин, птахів у спрощених формах). Особливе місце займає декоративна аплікація, у якій діти конструюють орнаменти або декоративні композиції з вирізаних елементів. Такі роботи

можуть включати геометричні мотиви, стилізовані рослинні форми, елементи народних узорів. Знайомство з декоративною аплікацією починається вже у молодшій групі, а в середньому віці діти виконують складніші завдання – вирізають, добирають, komponують та наклеюють елементи, що сприяє розвитку креативності, точності рухів та естетичного сприйняття [24, с. 121].

Застосовуючи методику аплікації в роботі з дітьми середнього дошкільного віку, педагог відкриває значний потенціал для розвитку їхніх творчих здібностей. Така діяльність дає змогу:

- формувати вміння впізнавати, розрізняти та свідомо використовувати геометричні форми;
- ознайомлювати дітей із різновидом орнаментальних композицій, вчити помічати закономірності у побудові візерунків на папері різних конфігурацій, застосовувати ці знання як до площинних, так і до об'ємних об'єктів;
- розвивати здатність створювати образи предметів із кількох частин, гармонійно komponувати їх у сюжетних аплікаціях.

Конструювання виступає ще одним важливим засобом розвитку творчих здібностей дошкільників. Це вид діяльності, де діти виконують різноманітні практичні дії з будівельним матеріалом, виготовляють вироби та іграшки з паперу, картону, деревини та інших доступних матеріалів. Конструювання органічно поєднує риси образотворчої діяльності та гри, збагачуючи дитячий досвід і розкриваючи індивідуальний творчий потенціал маленьких «будівельників».

Перші кроки у конструюванні зазвичай пов'язані з маніпуляціями з простими предметами – кубиками, кільцями, елементами пірамідок. Педагог допомагає дитині усвідомити призначення цих конструкцій, розкриває їхні функції та можливості застосування, тим самим поглиблюючи зміст діяльності.

У процесі створення виробів діти активно досліджують навколишній світ: спостерігають за предметами, виявляють їх властивості,

експериментують із матеріалами, перевіряють різні варіанти виконання та нерідко знаходять оригінальні рішення. Такий дослідницько-творчий підхід значно підсилює пізнавальний інтерес і сприяє формуванню самостійності.

Перевага конструювання як засобу розвитку творчості полягає в тому, що воно охоплює широкий спектр інтелектуальних і психічних процесів: від сенсорного сприймання та дрібної моторики – до логічного мислення, уяви, просторового аналізу й уміння планувати власну діяльність. Завдяки цьому конструювання стає дієвим інструментом збагачення пізнавальної активності та творчої самореалізації дитини.

Для визначення рівня сформованості художньо-творчих здібностей дошкільників було виокремлено три основні рівні.

I рівень (низький, репродуктивний). Характеризується мінімальними проявами творчості, схильністю лише відтворювати запропонований зразок або наслідувати готові варіанти. Малюнки одноманітні, позбавлені емоційності; дитина виявляє байдужість до процесу художньої діяльності, не проявляє інтересу до мистецтва та не володіє необхідними навичками сприймання.

II рівень (середній, репродуктивно-творчий). Для цього рівня властиве прагнення до самостійного виконання малюнка та наявність емоційного забарвлення роботи. Однак логічність і композиційна впорядкованість часто порушені; дитячі зображення можуть бути хаотичними. Попри бажання творити, діти ще не здатні довести малюнок до естетично завершеного вигляду.

III рівень (високий, творчий). Проявляється у здатності створювати виразні, образні та емоційно насичені роботи. Дитячі малюнки відзначаються логічністю, відповідністю заданій темі та стійким інтересом до мистецтва, а також умінням передавати індивідуальний задум [42, с. 23–25].

Розвивальне предметне середовище в дошкільній освіті розглядається як цілісна система умов, що сприяють гармонійному розвитку різних видів діяльності дитини, забезпечують позитивний емоційний фон та враховують

як вікові, так і індивідуальні особливості дошкільників. Середовище вважається справді розвивальним, якщо воно:

- стимулює знайомство з мистецтвом, художніми образами та мовою мистецтва;
- забезпечує доступ до різних видів мистецької діяльності, зокрема виконавської;
- сприяє виявленню й розкриттю творчого потенціалу дитини.

Важливим завданням педагогічного колективу є постійне створення психологічно комфортних і функціонально необхідних умов, які підтримують розвиток особистості, уяви, фантазії, мислення та пізнавальних інтересів дошкільників. Сучасне розвивальне середовище має відповідати ергономічним вимогам, бути безпечним, мобільним, комфортним і таких характеристик, що відкривають перспективи подальшого розвитку.

Організація середовища повинна враховувати:

- вікові особливості розвитку дошкільників;
- їхні можливості та завдання «зони найближчого розвитку»;
- структуру пізнавальної діяльності, поєднуючи вже знайомі елементи з новими, проблемними, дослідницькими.

Відповідно до освітньої програми приміщення групи має бути структуровано на постійні та змінні осередки діяльності, де діти можуть самотійно або в малих групах займатися улюбленими видами діяльності. Осередки обладнуються відповідними матеріалами, інструментами та посібниками для ігор, художньої праці, природничої, конструктивної, музичної та пізнавальної діяльності.

Приблизний перелік таких осередків включає: ігровий, драматичний, бібліотечний, художній, будівельний, природознавчий, мовно-математичний, етнографічний, музичний, спортивний та куточок відпочинку.

Творчість дошкільників особливо активно проявляється у сюжетно-рольовій грі, де діти поєднують ролі виконавців, режисерів і декораторів. Важливе місце належить і навчальній діяльності, що формує вміння мислити

нестандартно, фантазувати, шукати різні способи розв'язання завдань. Малювання, ліплення, конструювання та інші види художньо-продуктивної діяльності значно посилюють розвиток творчих здібностей, особливо у взаємодії з мистецтвами.

Разом із тим лише поєднання змістовного спілкування дорослого з дитиною та грамотно організованого предметного середовища забезпечує повноцінний творчий розвиток. Середовище повинно бути динамічним, емоційно комфортним, змістовно наповненим і мати чітку виховну спрямованість.

Таким чином, рівні розвитку художньо-творчих здібностей дошкільників тісно пов'язані з якістю організації розвивального предметного середовища та педагогічною взаємодією. Чим більш продумано, доступно й різноманітно облаштований простір групи та чим активніша підтримка дорослого, тим вищі можливості для формування справжньої творчості. Комплексний підхід – поєднання різних осередків діяльності, можливості вільного вибору, емоційної підтримки та педагогічного супроводу – створює оптимальні умови для становлення творчої, ініціативної та самостійної особистості дошкільника.

Висновки до розділу 1

У першому розділі теоретично обґрунтовано сутність та особливості розвитку творчих здібностей дітей середнього дошкільного віку, а також визначено педагогічні підходи й засоби, що сприяють становленню творчого потенціалу дошкільників у процесі художньо-продуктивної діяльності.

Аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчив, що творчі здібності є комплексним утворенням, у структурі якого поєднуються уява, фантазія, емоційність, здатність до образного мислення, нестандартних рішень та самовираження. Дослідники підкреслюють важливість створення умов, у яких дитина може вільно експериментувати з матеріалами, проявляти ініціативу, самостійність і здатність до творчого пошуку. У середньому

дошкільному віці ці якості активно формуються під впливом спеціально організованої художньої та конструктивної діяльності.

З'ясовано, що художньо-продуктивна діяльність (малювання, ліплення, аплікація, конструювання) має значний потенціал для розвитку творчості, оскільки забезпечує природне поєднання пізнавальних, емоційних та практичних проявів дитини. Педагог виступає організатором та м'яким фасилітатором цього процесу, спрямовуючи увагу дітей, пропонуючи різноманітні матеріали, пояснюючи способи роботи, допомагаючи створювати власні образи та вироби.

Особливо важливою умовою ефективного розвитку творчих здібностей є розвивальне предметне середовище, що має бути змістовним, динамічним, безпечним і різнорівневим. Його структурування на осередки (ігровий, художній, будівельний, природознавчий, музичний тощо) забезпечує можливість індивідуального вибору, самостійності, експериментування та взаємодії дітей. Саме через активне включення дошкільників у творчу діяльність у різних осередках формуються такі якості, як ініціативність, образність мислення, емоційна відкритість, здатність до створення оригінального продукту.

Визначені рівні розвитку художньо-творчих здібностей (низький, середній, високий) демонструють різницю у прояві самостійності, образності, емоційності та мотивації дітей. Ці рівні виступають орієнтирами для подальшого вибору педагогічних методів і засобів.

Отже, теоретичний аналіз дає підстави стверджувати, що розвиток творчих здібностей дошкільників є результатом комплексної взаємодії: змістовної художньо-продуктивної діяльності; професійної підтримки та педагогічної взаємодії; якісно організованого розвивального предметного середовища. Саме інтеграція цих компонентів створює умови для переходу дітей від репродуктивних форм діяльності до справжньої творчості, забезпечуючи формування індивідуальності, естетичного смаку та здатності до самовираження.

РОЗДІЛ 2.

МЕТОДИКА РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ХУДОЖНЬО- ПРОДУКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1. Динаміка розвитку творчих здібностей дітей середнього дошкільного віку

У сучасних умовах, що швидко змінюються, людина, яка вміє творити, проявляє гнучкість та креативність, здатна генерувати нові ідеї та застосовувати їх на практиці, має значні переваги у прийнятті рішень і виконанні професійних завдань.

Нова редакція Програми МОН «Українське дошкілля» окремо виділяє напрям «Художньо-продуктивна діяльність» [32, с. 137], що включає образотворчу, музичну, театралізовану та літературну діяльність. Програма визначає конкретні види такої діяльності (малювання, ліплення, аплікація тощо), враховує вікові можливості дітей, освітні завдання та формує ключові компетентності. До них відносяться уміння працювати з новими матеріалами й інструментами, організовано презентувати свої результати, демонструвати самостійність, коментувати власні дії та досягнення, розширювати предметно-ігрове середовище створеним власноруч у процесі образотворчої діяльності, а також активно брати участь у драматизації музичних творів. Дошкільник у театралізованій грі взаємодіє з однолітками, враховуючи їхні інтереси.

Розвиток творчих здібностей слід починати змалку. Творчість розглядається як наукова категорія, яка відображає сутність людської діяльності, сприяє прогресу та різноманітності реальності, задовольняє потреби та інтереси людини [12, с. 222]. Творча діяльність передбачає створення оригінальних і неповторних цінностей, відкриття нових фактів і закономірностей, розвиток методів дослідження й трансформації матеріального та духовного світу.

У реальному житті дошкільнику доводиться виконувати як творчі, так і рутинні завдання, які передбачають шаблонне вирішення. Надання переваги завданням творчого характеру стимулює у дітей інтерес до складних практичних, інтелектуальних і комунікативних завдань, формує бажання працювати самостійно та не боятися помилок [11, с. 45].

Визначення потенціалу дитини передбачає врахування її знань, умінь, навичок та інтересів. Педагог здійснює систематичне спостереження за дитиною для отримання повної картини її можливостей. Сучасні дослідники віддають перевагу методу спостереження, оскільки він дозволяє подолати обмеження формальних тестувань і надає цінну інформацію про здібності дітей.

Процес виявлення обдарованих дошкільників ефективно починати зі всебічного спостереження. Дані про життя дитини, які надають батьки, підвищують точність оцінки, допомагають виявити її здібності, інтереси, комунікативні особливості. Поряд із спостереженням педагога застосовуються спеціальні опитувальники для батьків, які дозволяють отримати додаткову інформацію для аналізу розвитку творчих здібностей конкретної дитини. Такі опитувальники використовуються для оцінки потенціалу дітей у дошкільному закладі, а також для надання рекомендацій батькам щодо розвитку творчості дітей.

На сьогодні існує низка критеріїв оцінки творчих здібностей дітей, зокрема критерії для адекватного визначення рівня їхньої творчої активності.

Процес виявлення творчого потенціалу дитини здійснюється поетапно:

- всебічне спостереження за поведінкою, діяльністю та перебігом розумових процесів дитини;
- аналіз психічного стану та інтересів дитини через власну оцінку та визначення коефіцієнта розвитку інтелекту;
- оцінка рівня розумового розвитку на основі дослідження вербальних здібностей;
- визначення продуктів творчої діяльності;

- всебічний аналіз конкретних випадків.

Педагогу (вихователю), який прагне сприяти розвитку креативності дітей, допомагають такі умови: нерегламентоване середовище, демократичні взаємини з дітьми та наявність можливості для наслідування творчої особистості [6, с. 36].

Схильність дитини до творчості формується під впливом таких якостей, як різноманітність інтересів, гнучкість та незалежність мислення, фантазія, допитливість і наполегливість у досягненні цілей. Значну роль відіграє також сприятливий мікроклімат у родині.

О. Митник визначає творчість як діяльність, яка створює щось нове, будь то об'єкт зовнішнього світу, інтелектуальна побудова або почуття, що проявляється лише в особистості дитини [26, с. 135].

Однак лише сприятливих умов недостатньо для формування високого творчого потенціалу. Практика показує, що методика невтручання не завжди ефективна: не всі дошкільники можуть самостійно відкривати нові шляхи та підтримувати творчу активність тривалий час. Розвиток творчих здібностей ефективний лише за умови цілеспрямованої педагогічної роботи.

Одним із ефективних методів активізації розумової та творчої діяльності є бесіда. Вона передбачає обговорення майбутньої роботи, уточнення та доповнення відповідей дітей, а також може набувати форми вільної дискусії, що стимулює самостійність судження та формування творчого задуму. Проте лише бесіда, навіть із навідними питаннями, не забезпечує повного розвитку та формування творчих здібностей.

Розвиток здібностей неможливий без розвитку особистості дошкільника. Для дітей середнього дошкільного віку це означає врахування соціальних процесів у контактній групі: оцінка успіхів і невдач, сприйняття лідерства чи аутсайдерства, взаємодія з однолітками, батьками та педагогами, що впливає на психологічний комфорт, самопочуття та емоційний стан дитини [36, с. 50].

Музична діяльність спрямована на розвиток емоційної сфери дитини. У процесі прослуховування музики дитина розрізняє її за характером, темпом, динамікою та регістром, формуючи унікальний внутрішній образ, який може втілювати через рухи, малюнок або усну розповідь. Педагог або музичний керівник використовує демонстраційні матеріали, пластичні рухи та художнє слово для відтворення характеру музики [20, с. 422]. Така взаємодія не лише формує образ, а й викликає конкретні емоційні стани, такі як радість, сум, інтерес, здивування чи страх.

Художній образ у рамках літературної діяльності формується завдяки вдалому використанню слова. У дитячій творчості проявляється розуміння суті художнього або літературного твору, здатність переказувати його, відповідати на запитання та розширювати сюжет казки чи оповідання за власною версією (D/ Афоніна [1]; К/ Янцур [45]). Важливу роль у створенні художнього образу відіграють ілюстрації, які допомагають дітям глибше осягати суть твору (S/ Біла, [4]).

Слово виступає потужним інструментом для відтворення характеру персонажів, оцінки їхніх дій та передачі краси навколишнього світу. Використання метафор, фразеологізмів і образних прислів'їв надає тексту глибини, а емоційне забарвлення слів, що передають почуття, сприяє формуванню уявлень про добро і зло, виховуючи доброзичливість (Богущ, 2006).

Музична діяльність значно впливає на розвиток комунікативних умінь дітей. Так, Г. Ватаманюк [8] виділяє три основні напрями формування комунікативної компетентності у музично-ігровій діяльності:

- усвідомлення дитиною себе та свого партнера як рівноправних учасників спілкування, уважне ставлення до дій іншого, занурення у спільні переживання, наприклад, при слуханні музичних творів;
- розвиток здатності використовувати різні комунікативні засоби (вербальні, пантомімічні, емоційні, мімічні, візуальні);

- формування соціальних уявлень через відтворення різних видів соціальних стосунків у музично-ігровій діяльності.

Л. Тарасенко [39] зазначає, що участь у музичному слуханні або музично-ігровій діяльності формує у дітей особливу комунікативну позицію, яка сприяє кращому розумінню себе та оточуючих. Звукові параметри, інтонації та тембр музики виступають своєрідними «еталонами» для регуляції власного голосу та розпізнавання інтонування мовлення інших.

Дослідження Т. Раджабової [34] підтверджують, що образотворча діяльність позитивно впливає на розвиток емоційної сфери дитини, покращує увагу та мислення, сприяє усвідомленню власних думок і почуттів, що, у свою чергу, зміцнює комунікативну взаємодію з однолітками.

Літературна діяльність розвиває мовлення та пам'ять дітей, формує у них бажання наслідувати вчинки улюблених героїв і заохочує до пізнання світу.

Театральна діяльність є комплексною формою творчості, що поєднує музичні, хореографічні та літературні елементи. У процесі театральної гри діти не лише відтворюють художні образи, а й адаптують їх у життєвих контекстах, проявляючи власну творчість і розкриваючи потенціал художньо-творчих здібностей (О. Ковшар [15]; Л. Старовойт, Л. Ліхницька [37]).

Під керівництвом вихователя діти вивчають сюжетний малюнок із зацікавленістю, після чого отримують завдання розширити події, додати характеристику або описати зображене. Використовуючи театральні засоби – імітацію, наслідування, пластичні рухи, міміку, інтонування, діалог та розповідь – діти втілюють власні творчі задуми, перетворюючи гру на захопливе театральне виставлення.

Театралізована діяльність сприяє розвитку високого рівня художньо-мовленнєвої компетентності, допомагає дитині виражати емоції, висловлювати ставлення до літературного образу та створювати цілісні висловлювання [6]. Вона забезпечує глибше освоєння художніх образів і

розуміння змісту літературного твору через інтеграцію музики, хореографії та слова [37].

Музична діяльність впливає на розвиток емоційного та комунікативного потенціалу дітей. Під час прослуховування музики дитина розрізняє темп, динаміку та регістр, формуючи власний образ, який може виразити через рух, малюнок чи розповідь [8].

Літературна діяльність стимулює розвиток мовлення та пам'яті, формує у дітей бажання наслідувати поведінку улюблених героїв та сприяє пізнанню світу. Використання ілюстрацій поглиблює розуміння твору та допомагає створювати власні образи [1; 45).

Таким чином, театралізована, музична та літературна діяльність формує комплексний розвиток творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку, активізує уяву, сприяє самовираженню та розвитку комунікативних навичок.

Для ефективного формування креативності педагогам рекомендується:

- уникати суворої постановки проблеми, створювати відкритий простір для дослідження;
- аналізувати загальні моменти завдання замість його повного вирішення;
- заохочувати дітей пропонувати нові ідеї та шукати альтернативні шляхи;
- при складних завданнях розбивати їх на частини;
- стимулювати використання аналогій, дотепності, фантазії та винахідливості;
- підтримувати тактовне та доброзичливе спілкування, створюючи сприятливий мікроклімат для творчості.

Отже, театралізована, літературна та музична діяльність у поєднанні з продуманою педагогічною підтримкою формує у дітей здатність до творчого мислення, самовираження та гнучкого використання знань, що є основою розвитку їхньої креативності та особистісного потенціалу.

Розвиток творчих здібностей дітей середнього дошкільного віку є багатовимірним та поетапним процесом, який включає всебічне спостереження за поведінкою та діяльністю дитини, аналіз її інтересів, пізнавальних і емоційних можливостей, а також оцінку продуктів творчої діяльності. Застосування театралізованої, літературної та музичної діяльності стимулює розвиток уяви, креативності, самовираження та комунікативних навичок. Творчі здібності формуються під керівництвом вихователя через активне залучення дітей у різні види художньо-продуктивної діяльності, що дозволяє їм освоювати нові знання, експериментувати з образами та формувати власні ідеї. У результаті системного, цілеспрямованого підходу до розвитку творчості діти здобувають не лише практичні навички, а й емоційно-ціннісні компетентності, що є основою подальшого успішного навчання та особистісного розвитку.

2.2. Методичні рекомендації щодо розвитку творчих здібностей дітей середнього дошкільного віку

За результатами проведеного аналізу творчі здібності дітей середнього дошкільного віку проявляються різними способами. У певної групи дітей творчі здібності можуть бути виділені яскраво, креативно проявляючись в різноманітних творчих виразах та ініціативах і швидкому розвитку, а інших дітей – цей процес може бути більш затягнутим, повільним і творчі здібності можуть виявлятися пізніше, із-за особливостей індивідуального розвитку. Це підтверджено тим, що успішний розвиток творчих здібностей творчих здібностей у дітей під час художньо-продуктивної діяльності залежить не тільки від дитини, але й від тих умов, що створюють батьки, педагоги (вихователі), психологи закладів дошкільної освіти.

В умовах психолого-педагогічного супроводу розвитку творчих здібностей пропонується для стимулювання розвитку творчих здібностей у

дітей під час художньо-продуктивної діяльності використовувати наступні методи та дії:

I. Створити атмосферу творчості на занятті, у групі (використати прийоми, методи та форми роботи, які сприяють створенню творчої атмосфери на заняттях);

II. Забезпечити різний вибір матеріалів (індивідуалізація вибору матеріалів) для розвитку різних аспектів творчості;

III. Створити безпечне (невимушене) середовище для творчої активності;

IV. Підтримати зацікавленість дітей, провести серію творчих завдань з різним типом складності, які спрямовані на розвиток різних аспектів творчого мислення.

V. Встановити раціональні шляхи взаємодії різних видів художньо-продуктивної діяльності на кожному занятті.

VI. Проводити інтерактивні заняття.

Приклад інтерактивного заняття з розвитку творчих здібностей дітей середнього дошкільного віку з використанням нетрадиційного малювання за казкою «Теремок».

Мета заняття:

Навчальна: навчити дітей малювати нетрадиційним способом за допомогою клею та солі; розвивати вміння передавати різні стани та характери героїв казки; формувати навички співпраці, узгодження власних дій з діями партнерів; закріпити поняття геометричних фігур (коло, квадрат – стіна, двері теремка; трикутник – дах; маленький трикутник – вікно); ознайомити дітей з різними видами та техніками малювання.

Розвивальна: розвинути інтерес до театралізованої гри та бажання брати участь у спільній діяльності; формувати навички діалогу, тренувати дрібну моторику, креативне мислення, самостійність; розвивати відчуття кольору, ритму та лінійного рисунку; стимулювати бажання грати ролі героїв казки.

Виховна: виховувати охайність та взаємодопомогу; сприяти дружнім стосункам між дітьми; формувати цікавість до нетрадиційного малювання та театралізованої діяльності.

Матеріали: зразок зображення теремка; гуаш, клей, пензлі, сіль, стаканчики з водою; маски для казки «Теремок», картинки (декорації – дерева, теремок); глечик, мішечок, дерев'яна ложка.

Хід заняття:

1. Вступна частина: Вихователь пропонує дітям зручно розміститися та запитує:

- «Ви пам'ятаєте казку про Теремок? Хто жив у теремку?»
- Далі вихователь розповідає про ліс, де стояв теремок, запитує про дерева та тварин, які там живуть.

2. Підготовка до творчої роботи: Вихователь пропонує уявити, що нічна буря зруйнувала теремок. Діти обговорюють, що сталося, визначають геометричні форми частин теремка: дах – трикутник, стіна – квадрат, вікно – маленький квадрат.

Потім вихователь пропонує відновити теремок за допомогою малювання.

3. Майстерня творчості: Діти сідають за столики, вихователь проводить інструктаж щодо безпечного користування матеріалами:

- не брати матеріали до рота;
- не ламати та не розкидати матеріали;
- не малювати на одязі та тілі.

Педагог демонструє виконання роботи: спочатку клей наноситься на контур теремка, потім на клей насипається сіль, залишки струшуються в тарілку. Далі пензликом, змоченим у воді та фарбі, наносять колір точковими рухами на сіль, розфарбовуючи весь теремок.

4. Самостійна робота дітей: Вихователь допомагає тим дітям, у яких виникають труднощі. Після завершення малювання робота підсихає, і діти готуються до театралізації.

5. Театралізація казки «Теремок на новий лад»: Діти обирають персонажів та інвентар для театралізації.

За допомогою театральних засобів (імітація, наслідування, пластика, міміка, інтонування, діалог, розповідь) діти втілюють свої творчі ідеї, перетворюючи гру на захопливу театральну виставу.

Отже, інтерактивне заняття з використанням нетрадиційного малювання та елементів театралізації є ефективним засобом розвитку творчих здібностей дітей середнього дошкільного віку. Поєднання образотворчої діяльності, художнього слова та ігрових ситуацій стимулює креативність, збагачує емоційно-образний досвід, сприяє розвитку уяви, дрібної моторики, комунікативних умінь та самовираження.

Розробка заняття з художньо-естетичного розвитку (аплікація)

Тема: *«Баранчик хоче мати теплу шубку»*

Мета заняття: познайомити дітей із технікою об'ємної аплікації — аплікацією з вати; формувати вміння працювати з ватою, наклеювати її невеликими порціями, дотримуючись технології; розвивати творчість, фантазію та вміння домальовувати деталі зображення; виховувати охайність, інтерес до нетрадиційних технік у художньо-продуктивній діяльності.

Матеріал: зразок готової роботи, аркуш паперу із зображенням баранчика для кожної дитини, клей, серветки, кольорові олівці, вата.

Хід заняття

I. Вступна частина. Вихователь привертає увагу дітей, створює позитивний настрій.

– Діти, сьогодні до нас завітав маленький баранчик. Але він дуже засмутився...

II. Мотивація діяльності. Показати дітям аркуш з намальованим баранчиком.

– Подивіться, на дворі вже зима, всюди холодно, а у нашого баранчика немає теплої шубки. Як же йому не змерзнути?

Діти висловлюють припущення.

III. Завдання для дітей

– Давайте допоможемо баранчику! Одягнемо його в теплу, пухнасту шубку.

Показати дітям зразок готової аплікації.

IV. Пояснення технології виконання

Вихователь демонструє послідовність:

1. Розфарбувати ніжки, ріжки, очі баранчика кольоровими олівцями.
2. Акуратно намазати клеєм частини тулуба, де має бути «шерсть».
3. Взяти маленькі шматочки вати, скатати їх у невеликі клубочки або легкі грудочки.
4. Приклеювати їх щільно, але не товстим шаром, щоб вийшла об'ємна, пухнаста шубка.

Наголосити на охайності, економному використанні вати й клею. Заохотити дітей проявляти творчість:

– Коли закінчите шубку, можна домалювати травичку, сонечко, хмаринки, прикрасити фон.

V. Самостійна робота дітей

Діти виконують аплікацію.

Вихователь здійснює індивідуальний підхід, допомагає тим, хто потребує підтримки, заохочує похвалою.

VI. Розгляд і аналіз робіт

Діти викладають свої роботи на виставку. Обговорення:

- У кого шубка вийшла найпухнастішою?
- Якого кольору ріжки ви вибрали?
- Чим ви прикрасили фон?

VII. Підсумок заняття

– Подивіться, які чудові баранчики у вас вийшли! Тепер жоден із них не змерзне взимку. Ви чудово попрацювали та навчилися робити об'ємну аплікацію з вати.

Застосування нетрадиційних технік, таких як малювання клеєм і сіллю, викликає у дітей підвищений інтерес до творчості, робить процес пізнання яскравим та емоційно насиченим. Театралізація, у свою чергу, допомагає глибше зрозуміти сюжет казки, розкриває акторські та виражальні можливості, сприяє розвитку мовлення та взаємодії в колективі.

Таким чином, подібне заняття забезпечує комплексний вплив на розвиток дитини, сприяючи формуванню творчої особистості, здатної фантазувати, співпрацювати та самостійно створювати нові художні образи.

Рекомендації для батьків, спрямовані на розвиток творчих здібностей дітей середнього дошкільного віку:

а) необхідно стимулювати інтерес дітей до художньо-продуктивної діяльності. а також активно залучати своїх дітей до художньо-продуктивної творчості, сприяти їхньому виявленню вмінь і талантів у різних видах мистецтва;

б) необхідно виховувати естетичне ставлення: сприяти розвитку естетичного сприйняття у дітей (дошкільнят), розглядаючи разом з ними літературу та образотворче мистецтво, слухати музику, а також обговорювати разом деталі, обмінюватись міркуваннями та враженнями; підтримуючи їхні думки та емоції, і стимулюйте їх виражати власне бачення світу;

в) необхідно стимулювати інтерес до художньо-продуктивної діяльності та активно залучать своїх дітей до художньої творчості, сприяючи їхньому виявленню вмінь і талантів у різних видах мистецтва;

г) необхідно підтримувати та заохочувати творчі здібності і розвивати у дітей впевненість у власних творчих здібностях та надихати їх виражати свої ідеї і дозволяти самостійно творити;

д) необхідно вивчати мистецький світ і звертати увагу своїх дітей (дошкільнят) до різноманітних мистецьких вражень в нашому житті, акцентуючи їх на природі або в інших мистецьких виразах, таких як література, вірші, тексти чи малювання;

е) необхідно розширювати кругозір дітей та впроваджувати різноманітні мистецькі твори та розповіді про них, щоб збагатити враження дітей і розвивати художнє сприйняття; залучати до художньо-продуктивної діяльності та активно стимулювати дошкільнят до різних видів художньої діяльності, навчати їх різним технікам та навичкам малювання, ліплення, конструювання;

ж) необхідно підтримати самостійність дошкільнят та спонукати своїх дітей до самостійних дій, які включають вираження своєї думки, виконання пісень, читання віршів, малювання картин, розфарбування малюнків, ліплення із пластиліну, що сприяє творчій самореалізації;

з) необхідно також ще сформувати естетичний смак: виховуйте в дітях розуміння та оцінку художніх творів, а також давайте можливість щось виконати власними руками в колективі або на самоті;

і) необхідно розвивати впевненість в собі та сприяти розвитку впевненості в собі, підтримуючи дітей у їхніх творчих спробах;

к) необхідно покращувати комунікативні навички і звертайте увагу на розвиток комунікативних функцій мовлення у дітей, що допомагає дітям середнього дошкільного віку виражати свої ідеї та спілкуватися з оточуючими;

л) необхідно виховати у дитини відповідальність та колективізм та допомогати формуванню почуття відповідальності та взаємодії;

м) необхідно навчати і використовувати також дидактичні ігри, під час художньо-продуктивної діяльності, які сприяють формуванню в дітей власної точки зору та розумінню художньо-мистецьких творів.

Надані методичні рекомендації будуть корисними для педагогів (вихователів) та батьків, сприяючи розвитку творчих здібностей у дітей середнього дошкільного віку.

Отже, методичні рекомендації щодо розвитку творчих здібностей дітей середнього дошкільного віку підтверджують, що ефективне формування творчого потенціалу можливе лише за умови цілеспрямованої, системної та

ігрової організації освітнього процесу. Використання різноманітних творчих завдань, інтегрованих видів діяльності, проблемних ситуацій, технік експериментування з матеріалами та підтримки індивідуальної ініціативи дитини створює оптимальні умови для вільного самовираження. Педагогові важливо не стільки давати готові зразки, скільки спрямовувати, мотивувати й надихати дітей на пошук власних рішень. Саме така модель взаємодії забезпечує розвиток оригінальності мислення, уяви, емоційної чутливості та креативної самостійності, що є фундаментом подальшого творчого становлення дитини.

2.3. Презентація методичного забезпечення

Навчально-методична робота організується і проводиться відповідно до вимог Законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про мову», Положення про організацію навчальної та навчально-методичної роботи в навчальних закладах освіти України і базується на загальних положеннях дидактики [3; 14; 17].

До державних складових навчально-методичного забезпечення належать: державні стандарти освіти; навчальні плани; навчальні програми з усіх нормативних навчальних та вибіркокових дисциплін; програми навчальної, виробничої й інших видів практик; підручники й навчальні посібники з грифом Міністерства освіти і науки України.

Презентація методичного забезпечення відображає комплекс науково обґрунтованих підходів, педагогічних умов, засобів і форм організації художньо-продуктивної діяльності, спрямованих на розвиток творчих здібностей дітей середнього дошкільного віку. Матеріали, представлені в додатку, містять системне пояснення особливостей творчого розвитку дошкільника, а також методичні рекомендації для педагогів і батьків щодо створення оптимального творчого середовища.

У презентації підкреслено, що розвиток творчих здібностей є складним, багатокомпонентним процесом, який потребує врахування індивідуальних особливостей дитини, її інтересів, мотивації та рівня сформованості художнього досвіду. Тому першим етапом визначено *поетапне виявлення творчого потенціалу*, що включає систематичне всебічне спостереження за поведінкою та діяльністю дитини, аналіз її розумових операцій, дослідження емоційно-вольової сфери, інтересів та особистісних проявів. Здійснення комплексної оцінки дозволяє педагогу об'єктивно визначити рівень розвитку творчих здібностей, виявити сильні сторони та зони розвитку кожного вихованця.

Особливе місце в презентації посідає характеристика змісту художньо-продуктивної діяльності відповідно до програми розвитку дитини «Українське дошкілля» [32]. У рамках цієї програми художньо-продуктивна діяльність охоплює такі напрями: образотворчий, музичний, театралізований, художньо-мовленнєвий. Кожен вид діяльності розглядається як засіб формування емоційної чутливості, уяви, мислення, естетичного смаку та здатності до художнього самовираження. У презентації докладно пояснюється, що саме художня діяльність забезпечує розвиток сенсорного досвіду, сприяє формуванню дрібної моторики, координації, здатності помічати деталі, порівнювати та узагальнювати, що є основою для розвитку творчих здібностей.

У матеріалах додатку висвітлено зміст продуктивної діяльності, яка спрямована на отримання конкретного творчого продукту – малюнка, аплікації, виробу, музичного чи театрального виконання. Продуктивна діяльність має важливе значення для розвитку самостійності дитини, її ініціативності та здатності втілювати власні задуми в матеріальну форму. Художня діяльність, представлена як створення образів, допомагає дошкільникам засвоїти поняття композиції, ритму, кольору, форми, що стимулює уяву, фантазію та образне мислення.

Важливим компонентом презентації є *педагогічні принципи розвитку*

креативності. До них належать: уникнення жорсткої регламентації завдань, стимулювання пошуку нових ідей, заохочення різноманітності підходів до виконання завдань, уміння педагога підтримати кожен творчий прояв, розвиток здатності до використання аналогій, створення ситуацій творчого пошуку. Наголошено на важливості педагогічної тактовності та винахідливості, що дозволяє зберігати позитивний емоційний стан дітей під час виконання творчих завдань.

Презентація містить методичні рекомендації щодо організації творчої атмосфери в освітньому процесі. Наголошується на необхідності забезпечення широкого вибору матеріалів та інструментів для індивідуалізації творчого процесу, створення безпечного й емоційно комфортного середовища, яке сприяє вільному самовираженню. Значна увага приділяється інтерактивним формам роботи, що сприяють соціалізації, розвитку комунікативних навичок, вмінню працювати в команді та презентувати свої творчі досягнення.

Окремий розділ презентації присвячено *практичним рекомендаціям щодо стимулювання творчої активності*. У цьому блоці подано таблиці, у яких визначені прийоми та методи, що забезпечують створення атмосфери творчості, урізноманітнення видів діяльності, інтеграцію різних мистецьких напрямів, поступове ускладнення завдань. У поданих схемах описано структуру творчого заняття та форми сенсорного виховання, що є важливою умовою розвитку образного мислення та художнього сприйняття.

Значне місце займає матеріал, присвячений *взаємодії з батьками*, оскільки сімейне середовище має суттєвий вплив на формування творчих інтересів та естетичних орієнтацій дитини. У презентації наведено рекомендації щодо організації спільної творчої діяльності, розвитку художнього сприйняття, підтримки самостійності, формування впевненості дітей у власних здібностях. Особлива увага звертається на необхідність розширення культурного кругозору дошкільників шляхом знайомства з різними видами мистецтва – музикою, літературою, живописом, театром.

Таким чином, представлене методичне забезпечення є комплексною системою педагогічних підходів, що включає діагностику, організацію художньо-продуктивної діяльності, добір ефективних методів і форм роботи, інтеграцію змісту освіти, рекомендації для педагогів і батьків. Воно забезпечує створення оптимальних умов для гармонійного розвитку творчих здібностей дітей середнього дошкільного віку та сприяє формуванню їхньої здатності до самовираження, уяви, фантазії та емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва.

Висновки до розділу 2

Художньо-продуктивна діяльність дітей середнього дошкільного віку є важливим засобом розвитку їхньої особистості, оскільки охоплює процес створення нових матеріальних чи ідейних цінностей і водночас забезпечує глибокий вплив на внутрішній світ дитини. Через таку діяльність найповніше проявляються індивідуальні риси, емоційні переживання, творчий потенціал та самотність дошкільника.

Аналіз наукових поглядів свідчить про існування двох ключових підходів до трактування художньо-продуктивної творчості:

1. створення суспільно значущих цінностей, де критеріями є об'єктивна новизна та оригінальність творчого продукту;
2. творчість як засіб самовираження, що сприяє розвитку мотивації, самостійності, ініціативності та емоційної залученості дитини.

У процесі особистісного становлення дошкільника провідну роль відіграють різні напрями художньо-продуктивної діяльності: музична, літературна, театралізована та образотворча (малювання, ліплення, аплікація, конструювання з різних матеріалів). Кожен із цих видів діяльності сприяє розвитку уяви, образного мислення, емоційної чутливості, дрібної моторики, естетичного сприйняття та здатності дитини до креативного самовираження.

Проведений аналіз також засвідчив важливість методичного забезпечення процесу творчого розвитку. Матеріали презентації демонструють, що формування творчих здібностей є поетапним і включає: систематичне спостереження за діяльністю дитини, виявлення її інтересів та інтелектуальних особливостей, створення сприятливого художнього середовища, організацію різноманітних форм творчої активності. Важливою є інтеграція різних видів художньо-продуктивної діяльності, що дозволяє забезпечити ширший спектр емоційних та пізнавальних вражень.

Окреме значення мають педагогічні принципи формування креативності, серед яких: відсутність жорсткої регламентації, підтримка пошуку нових ідей, тактовність педагога, заохочення ініціативи, використання аналогій, створення невимушеного та безпечного середовища. Реалізація цих принципів сприяє формуванню атмосфери творчої свободи, у якій дитина не боїться помилятися, експериментувати, висловлювати власні думки та почуття.

У межах розділу було також визначено методичні рекомендації для педагогів та батьків, що передбачають: збагачення художніх вражень дітей; забезпечення різноманіття матеріалів та технік; стимулювання творчої активності й самостійності; розвиток естетичного смаку; підтримку впевненості дошкільників у власних здібностях; використання інтерактивних форм занять; розробку системи творчих завдань із поступовим ускладненням; організацію ефективної взаємодії різних видів мистецької діяльності.

Таким чином, результати теоретичного аналізу та зміст презентації методичного забезпечення підтверджують, що художньо-продуктивна діяльність є одним із ключових чинників розвитку творчих здібностей дітей середнього дошкільного віку. Її системне й методично виважене використання створює сприятливі умови для формування уяви, фантазії, емоційної чутливості, самостійності та потреби в самовираженні, що є важливими складовими становлення творчої особистості дитини.

ВИСНОВКИ

У ході виконання дослідження було:

1. Всебічно проаналізовано науково-педагогічну літературу, присвячену проблемі розвитку творчих здібностей дітей середнього дошкільного віку. Вивчення поглядів провідних педагогів і психологів дало змогу з'ясувати, що творчість у дошкільному віці розглядається як органічна складова загального розвитку дитини та один із ключових напрямів формування її особистості. У сучасному науковому дискурсі спостерігається тенденція до трактування творчих здібностей не лише як індивідуальних задатків, а як результату цілеспрямованої педагогічної діяльності, що ґрунтується на створенні розвивального середовища, у якому дитина має можливість вільно експериментувати, висловлювати власні ідеї та продукувати оригінальні образи. Порівняння різних підходів дало змогу виявити, що на перший план сьогодні виходить особистісно орієнтований, діяльнісний і компетентнісний підходи, які передбачають активну участь дитини у творчому процесі, врахування її індивідуального темпу розвитку, інтересів, емоційного стану та досвіду. У працях сучасних науковців також простежується ідея про важливість художньо-продуктивної діяльності як провідного механізму формування креативності, оскільки саме вона забезпечує найбільш природний спосіб вираження дитиною власного внутрішнього світу.

2. На основі теоретичного аналізу було визначено й систематизовано засоби художньо-продуктивної діяльності, які мають найбільший потенціал у розвитку творчих здібностей дошкільників. До них віднесено різні техніки та види образотворчості: малювання традиційними й нетрадиційними матеріалами, аплікацію, ліплення, роботу з природними матеріалами, використання елементів декоративно-ужиткового мистецтва. Особливу увагу приділено різновидам діяльності, що стимулюють у дітей здатність до фантазування, комбінування образів, створення нових варіантів знайомих предметів. Під час систематизації засобів враховано вікові можливості дітей

середнього дошкільного віку: недостатню довільність уваги, потребу в емоційній підтримці, схильність до імітації, розвинену образність мислення та природну допитливість. Також акцентовано на важливості створення ситуацій успіху, забезпеченні вибору матеріалів, варіативності завдань, що дозволяє кожній дитині виявити свій рівень творчого потенціалу. Встановлено, що найбільш ефективними є ті засоби художньо-продуктивної діяльності, які дають дитині можливість вільного пошуку, експериментування та самостійного прийняття рішень, водночас за умови ненав'язливого, м'якого педагогічного супроводу.

3. У межах виконання третього завдання було розроблено методичні рекомендації та методичне забезпечення, спрямовані на створення педагогами умов для ефективного розвитку творчих здібностей дітей середнього дошкільного віку в процесі художньо-продуктивної діяльності. Запропоновано комплекс поетапної роботи, який передбачає підготовчий, мотиваційний, практично-творчий та рефлексивний етапи організації занять. У рекомендаціях підкреслюється важливість емоційного налаштування дітей, використання художніх образів, казкових персонажів, музичних ілюстрацій, що сприяє створенню атмосфери натхнення. Значну увагу приділено добору матеріалів та організації творчого простору, який має бути доступним, безпечним, естетично привабливим і стимулювати бажання дитини діяти. Розроблені методичні прийоми охоплюють різні форми роботи – індивідуальні, групові, колективні – та передбачають можливість адаптації завдань залежно від рівня розвитку конкретної дитини. У рекомендаціях також окреслено роль педагога як фасилітатора творчого процесу, котрий не диктує готові алгоритми, а створює умови для самостійного відкриття нових способів дії, спрямовує дітей запитаннями, підтримує їхні спроби та заохочує до пошуку власних рішень.

Узагальнюючи результати за всіма поставленими завданнями, можна стверджувати, що художньо-продуктивна діяльність є надзвичайно ефективним засобом розвитку творчих здібностей дітей середнього

дошкільного віку за умови продуманої педагогічної організації. Аналіз літератури, систематизація методів і прийомів, а також розробка практичних рекомендацій засвідчили, що творчість дошкільника формується не спонтанно, а в результаті взаємодії багатьох чинників: відповідно організованого середовища, індивідуального підходу, емоційної підтримки, можливості експериментувати та створювати нове на основі власного досвіду.

Методичні матеріали, розроблені в межах дослідження, можуть слугувати практичним інструментом для педагогів закладів дошкільної освіти, оскільки вони ґрунтуються на сучасних підходах до розвитку творчості та враховують вікові особливості дітей середнього дошкільного віку. Таким чином, поставлені завдання виконано, а результати дослідження підтверджують важливість цілеспрямованого формування творчих здібностей як необхідної умови всебічного гармонійного розвитку дитини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Афоніна В. О. Розвиток творчих здібностей дошкільників через український фольклор засобами гурткової роботи. *Обдарована дитина*. 2012. № 5. С. 31–35.
2. Бабій Н. М., Назарук Н. В. Розвиток уяви дошкільників. Використання наукових ідей О. М. Дяченко. Івано-Франківськ : Симфонія Форте, 2007. 159 с.
3. Базовий компонент дошкільної освіти (ред. 2021 р.). Київ, МОН України. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf.
4. Біла І. Конструювання як засіб розвитку творчості дошкільнят. *Дошкільне виховання*. 2010. № 5. С. 10–13.
5. Бовкуш Г. М. Розвиток художньо-творчої активності дітей дошкільного віку. *Педагогічні науки: теорія та практика*. 2020. № 1. С. 55–62.
6. Богущ А. М., Гавриш Н. В., Котик Т. В. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дитини у дошкільних навчальних закладах. Київ : Слово, 2006. 304 с.
7. Бурова А., Долинна О. Сюжетно-рольова гра у розвитку творчих здібностей. *Дошкільне виховання*. 2000. № 1. С. 14–15.
8. Ватаманюк Г. П. Музично-ігрова діяльність як засіб формування комунікативних умінь старших дошкільників. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2015. № 18. С. 401–407.
9. Винник О. М. Особливості розвитку образотворчої діяльності дітей дошкільного віку. *Дошкільна освіта*. 2019. № 4. С. 22–27.
10. Водолага Н. В. Шляхи розвитку пізнавальних здібностей старших дошкільників. *Дошкільна освіта*. 2003. № 2. С. 16–21.
11. Гавриш Н. В. Творча діяльність дітей дошкільного віку: психолого-

педагогічний аспект. *Проблеми освіти*. 2018. Вип. 91. С. 45–52.

12. Гончаренко С. У. *Український педагогічний словник*. Київ : Либідь, 1997. 376 с.

13. Доронова Т. Н. Розвиток творчого потенціалу дошкільника у художньо-продуктивній діяльності. *Педагогічний дискурс*. 2016. № 21. С. 98–103.

14. Закон України «Про дошкільну освіту». *Освіта України*. Київ, 2001. С. 55.

15. Ковшар О. В. Забезпечення розвивального середовища в навчально-виховному процесі п'ятирічок. *Наука і освіта*. 2014. № 10. С. 94–98.

16. Козак О. В. Розвиток креативності дітей дошкільного віку в умовах сучасного ЗДО. *Вихователь-методист*. 2021. № 4. С. 11–16.

17. Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку. Київ : ФОП Ференець В. Б., 2020. 44 с.

18. Крутий К. Л. Інновації в художньо-продуктивній діяльності дошкільників. *Дошкільне виховання*. 2018. № 3. С. 5–10.

19. Кулінка Ю. С. Використання творчих проектів на заняттях з художньої праці та декоративно-прикладного мистецтва. *Проектна діяльність у технологічній освіті* / ред. кол. Кривий Ріг : КДПУ, 2020. С. 154–179.

20. Лазаренко Н. І., Бровчак Л. С., Старовойт Л. В. The development of musical intelligence in junior schoolchildren... *Society. Integration. Education*. 2019. Vol. IV. P. 422–439.

21. Ліхницька Л. М., Старовойт Л. В. Розвиток художньо-творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку засобами декоративно-ужиткового мистецтва. *Наукові записки ВДПУ*. 2022. С. 147–161.

22. Макаренко Н. М. Психологія обдарованої дитини. Кривий Ріг : Видавничий дім, 2010. 186 с.

23. Матеріали семінару «Художньо-продуктивна діяльність дітей дошкільного віку...». URL: <http://leleka.rv.ua> (дата звернення: 09.04.2025).

24. Машовець М. О. Формування творчих здібностей дітей у процесі образотворчої діяльності. *Освітологічний дискурс*. 2022. № 3. С. 120–129.
25. Микуліна А. К. Аплікація з різних матеріалів як засіб розвитку творчих здібностей. *Міжнародний науковий журнал «ОСВІТА І НАУКА»*. Випуск 1(36), 2024. С. 136-144.
26. Митник О. Ю. Моделі творчого розвитку дітей дошкільного віку. *Педагогічний альманах*. 2019. № 42. С. 134–141.
27. Нижник Г. М. Корекційно-розвивальна програма для обдарованих дітей. Івано-Франківськ, 2011. 42 с.
28. Новий словник української мови / укл. В. Яременко, О. Сліпушко. Київ : Аконіт, 2001. С. 305.
29. Павелків Р. В., Цигипало О. П. Дитяча психологія. Київ : Академвидав, 2008. 432 с.
30. Піроженко Т. О. Психічний розвиток дитини дошкільного віку. Запоріжжя : ЛПДС, 2003. 168 с.
31. Плотникова О. Формування інтересу до образотворчої діяльності дітей дошкільного віку. *Педагогічні науки*. 2013. № 5. С. 163–169.
32. Програма «Українське дошкілля». URL: <https://mon.gov.ua> (дата звернення: 11.06.2025).
33. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі». URL: <https://mon.gov.ua> (дата звернення: 10.07.2025).
34. Раджабова Т. Інтегровані заняття як засіб розвитку творчих здібностей. *Дошкільна освіта*. 2021. № 1. С. 34–38.
35. Савченко О. Я. Особливості художньо-творчої діяльності дошкільників. *Вихователь-методист*. 2020. № 6. С. 13–18.
36. Сисоєва С. О. Творчість і талант у дошкільному світі. *Педагогічна думка*. 2017. № 2. С. 44–50.
37. Старовойт Л. В., Ліхіцька Л. М. Розвиток художньо-творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку засобами декоративно-ужиткового мистецтва. Вінниця : ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2022. С. 147–

161.

38. Стельмах Т. О. Розвиток креативності дошкільників у процесі моделювання. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної освіти*. 2022. № 8. С. 99–105.

39. Тарасенко Л. Організація художньо-продуктивної діяльності дітей середнього дошкільного віку. *Вихователь-методист*. 2022. № 3. С. 21–25.

40. Трофименко Н. Художньо-естетичний розвиток дошкільників: інноваційні технології. *Дошкільне виховання*. 2018. № 9. С. 14–18.

41. Федоренко Л. Р. Творчий розвиток дітей дошкільного віку у вільній діяльності. *Педагогічні перспективи*. 2020. № 1. С. 73–80.

42. Формування художньо-продуктивної компетенції дітей дошкільного віку. Методичний посібник. Біла Церква : КВНЗ «Академія неперервної освіти», 2016. 113 с.

43. Харченко Н. Формування навичок міркування у дітей 5–6 років. *Дошкільне виховання*. 2017. № 2. С. 18–20.

44. Юхименко Г. В. Конспект заняття із продуктивно-художньої діяльності. URL: <https://vseosvita.ua> (дата звернення: 11.07.2025).

45. Янцур Л. Особливості організації та педагогічного супроводу образотворчої діяльності дітей. *Наукові записки РДГУ*. 2015. № 31. С. 21–26.

46. Zhuravska L. Preschool children's creativity development in artistic activity. *Journal of Preschool Education*. 2020. Vol. 15. P. 55–62.

47. Zinkevych O. Creative thinking stimulation in preschool age. *International Journal of Early Childhood*. 2022. Vol. 54. P. 89–104.

48. Zymnia I. Creative potential in early childhood: psychological basis. *Education and Development*. 2019. № 3. P. 17–26.

49. Zolotukhina S. Artistic productive activity as a means of preschoolers' development. *Modern Pedagogy Studies*. 2021. № 7. P. 40–47.